

Bewaar het Pand

Uitgave tot bevordering van de handhaving der oude Gereformeerde beginselen

MEDITATIE

DE STEENLEGGING VAN GODSWEGE

"Daarom, alzo zegt de Heere HEERE: Ziet, Ik leg een grondsteen in Sion, een beproefde steen, een kostelijke hoeksteen, die wel vast gegrondvest is"
(Jes. 28: 16).

Onze tekstwoorden komen uit de mond van Jesaja. Deze profeet werkte in een donkere tijd. Het volk van Israël week meer en meer af van de heilzame geboden Gods. Ondanks de waarschuwingen van Gods profeten ging het volk door op hun zondige weg. Daarmee riepen ze Gods oordelen over zich af. Die zijn ook gekomen. Het volk is weggevoerd in ballingschap. Dat was hun verdiende straf.

Het zijn aangrijpende woorden, die we voorafgaande aan onze tekst lezen. De situatie is hoogst ernstig. Het definitieve eindoordeel hangt in de lucht. Als de Heere nu gaat spreken dan zal dat ter verwoesting wezen ... althans ... dat is naar recht. God zal ze verdelgen en dan kan niemand God van onrecht beschuldigen. Dat heeft het volk zelf over zich afgeroepen door te volharden in de zonde.

Maar de Heere blijkt nu zo anders te zijn. Hij is vol van genade en groot van goedertierenheid. Waar het volk zichzelf de vloek heeft waardig gemaakt klinken hier woorden van genade en ontferming. Hier mag Gods lankmoedigheid oplichten: Hij legt in Sion een uiterste Hoeksteen. Een Steen, Die spreekt en roemt van Gods opzoekende zondaarsliefde in het licht van een welverdiend oordeel. Woorden, die duidelijk zien op de komst van Christus in het vlees. Hij is deze Grondsteen!

Een Steen, Die sterk genoeg is gebleken om al de zonden van Zijn Kerk weg te dragen aan het vloekhout van het kruis. Een Steen, Die zwaar beproefd is geworden. De satan heeft geprobeerd Jezus ten val te brengen. De mensen moesten Hem niet. Ze hebben Hem verworpen. Maar deze Steen is door mensen wel verworpen, maar bij God uitverkoren en

dierbaar geworden. God heeft Zijn werk volkomen bevonden. Hij heeft aan Gods recht voldaan. Hij heeft Gods deugden verheerlijkt. Hij is de voornaamste pilaar, waarop het gehele gebouw van Gods heil rust. Daarom is het ook een kostelijke Hoeksteen.

Jezus Christus is de dragende Steen van het gebouw der zaligheid. De Grondsteen voor de zaligheid. Gelegd in de erbarmelijkste omstandigheden op een moment dat de totale vernietiging van het volk was verwacht. Dat is zo'n wonder. Misschien hebt u het geleerd bij het ontdekkend licht van de Heilige Geest. Uw leven is vol schuld. Uw hart is vol van ongerechtigheden. Alles getuigt tegen u. U hebt tegen al Gods geboden gezondigd. De Heilige Geest heeft uw leven doorlicht en laten zien dat niets van uw levenshuis voor God kan bestaan. U vreest voor eeuwig weg te zakken en te zinken in de poel van het verderf. U moet het erkennen: "Het is terecht ook. Mijn zonde maakt mij het voorwerp van Gods toorn. Ik heb de eeuwige dood verdiend. Ik ben Gods gramschap waardig".

Dan komt daar dat zoeken om die welverdiende straf te ontgaan. Als dat uw strijd is ... als daar jouw worstelingen liggen ... als u er ermee worstelt hoe zo één als u nu ooit rechtvaardig kan worden voor God ... let dan eens op ons tekstvers: "Ziet, Ik leg in Sion". Dat is nu Gods werk. Duizenden mensen menen zelf die grondsteen te kunnen leggen. Ze hebben hun mond er vol van. Alsof hun geloof een vrucht van eigen levensaker is. Maar ze weten niet van het grote wonder, dat God die Hoeksteen nu Zelf legt! Daar zit niets van de mens bij. Juist omdat de mens van zichzelf dood is in zonden en misdaden. Zoals God eenmaal de Heere Jezus heeft gelegd in de stal van Bethlehem zo legt de drie-enige God door Woord en Geest die uiterste Hoeksteen ook in een zondaarshart.

Dat geeft de ruimte aan. God legt die uiterste Hoeksteen! Hoe zalig is het volk,

dat het persoonlijk heeft geleerd zelf die Steen niet te kunnen leggen. Want dan raken ze aangewezen op God. Dan komen daar die worstelingen in de diepte. Dan komen daar die smekingen om het krachtige werk van God in de ziel. Dan komt daar het verlangen naar die steenlegging van Godswege. Mag u nu bij dat volk horen? Mag jij horen bij hen, die het hebben verstaan dat zalig worden een eenzijdig werk van God is?

Nee, dat is geen beklemmend woord. Dit is juist het bevrijdende Evangelie. Zelf niet te kunnen bouwen. Zelf geen stenen voorradig te hebben. Zelf met lege handen te staan. Maar om dan te mogen horen: er is een betere Bouwmeester! Hij komt te leggen. Hij neemt redenen uit Zichzelf om de Heere Jezus weg te schenken aan een in zichzelf arme en verloren zondaar. Dat is nu zo'n heerlijk en troostrijk Evangelie: Hij komt te leggen! Vaste grond! Die uiterste Hoeksteen ... Jezus Christus.

A.C. Uitslag

Van de Redactie

Inhoud

In dit nummer van ons blad is een meditatie van ds. A.C. Uitslag opgenomen over Jesaja 28:16 "De steenlegging van Godswege." Ds. M.C. Tanis schrijft over 2 Tim. 4:11a onder het opschrift "Trouw". Ds. P. Roos levert een bijdrage over de Stichting Heart Cry. Ds. K. Hoefnagel schrijft in zijn vragenrubriek opnieuw over de roeping. Van de hand van ds. J.M.J. Kieviet treft u een vervolgartikel aan over het Avondmaalsformulier. Ds. P. den Butter start een serie artikelen over de geschiedenissen van de koningen die in Jeruzalem geregeerd hebben. Hij begint met Rehabeam. Ook is een column van hem opgenomen over "Open kansels." Verder wat boekbesprekingen.

Fam. ds. M.C. Tanis

Twee jubilea mochten herdacht wor-

den. De fam. Tanis was 55 jaar getrouwd en het was 55 jaar geleden dat ds. Tanis bevestigd werd tot predikant in de Chr. Geref. Kerk op Urk. Het is een wonder zo lang voor elkaar gedragen en gespaard te worden in het huwelijk en ook zo lang te mogen dienen in de kerken. Niet alleen in de gemeenten mocht veel gedaan worden, maar ook in breder kerkelijk verband en daarbuiten. De Heere gaf lust, kracht en liefde om al dit werk te doen. Als emeritus predikant is men niet uitgediend. Naar de lust van zijn hart mag ds. Tanis nog geregeld het Woord uitdragen vanaf de kansel. Ook verschijnen regelmatig bijdragen van zijn hand in ons blad. Moge de Heere in alle opzichten hem en zijn vrouw bedenken bij het klimmen der jaren en Zijn zegen rijk doen ervaren.

Ds. P. Roos

Ds. P. Roos mocht 70 jaar worden. We willen hem en zijn vrouw van harte gelukwensen met deze mijlpaal. Het Woord mag nog steeds uitgedragen worden en verschijnen er geregeld bijdragen in Bewaar het Pand. De Heere geve dat dit nog enige tijd zo zal mogen zijn. Gods zegen in alle opzichten toegewenst.

Ambtsdragersconferentie

D.V. zaterdag 29 november zal er weer een ambtsdragersconferentie worden

gehouden over "de praktijk van het huisbezoek." Aanvankelijk zou prof. Baars spreken, maar die is hiertoe momenteel niet in staat. We wensen prof. Baars van harte herstel van krachten toe. We hebben ds. P. Roos bereid gevonden zijn plaats in te nemen. Het huisbezoek is een belangrijk onderwerp. Is er verschil met vroeger en dient dit zo te zijn of niet? Het is een goede en geboden zaak dat ambtsdragers hierover van gedachten wisselen met elkaar, elkaar opscher-

pen en toerusten. Noteert u deze datum in uw agenda. Ambtsdragers en oud-ambtsdragers zijn van harte welkom. Plaats: Chr. Geref. Kerk **Meerkerk** in de grote zaal. Aanvang 2 uur 's middags.

Verschijsning volgende nr.

Het volgende nummer van ons blad zal D.V. donderdag 27 november verschijnen. Kopij graag binnen donderdag 30 november.

AvH

Ambtelijke praktijk

TROUW

2 Tim. 4:11a

Daad

Weggaan of wegzenden. Welk een verschil is er tussen beide. Het eerste wijst op het gaan van een persoon. Het tweede op het doen van de ander of gemeenschap. Nu weten we dat Demas uit eigen beweging is vertrokken. Hij nam een enkele reis naar Thessalonica. Met een bepaald doel. Crescens en Titus zijn uitgezonden door Paulus. Paulus kent beide en acht hen geschikt voor het zendingswerk. Voor het pionierswerk. Van Crescens lezen we niets in de Schrift. Van Titus staat het één en ander vermeld. Hij heeft ook een brief van Paulus ontvangen.

Nu moeten we niet menen dat Crescens een tweederangs persoon was. Wanneer dat het geval was dan had Paulus hem niet geschikt geacht voor werk in een brak, woest land. Mensenkennis was Paulus niet vreemd en Godsvrucht beheerste ook zijn leven. Nauwkeurig ging hij na wat de drijfveer was om te werken in het Koninkrijk des Heeren. We kunnen dus zeggen dat Paulus wist wat hij deed. Wie hij wegzond. Echter zijn daad roept vragen op. Waarom deed Paulus het nu? Waarom hield hij geen rekening met hun gevoelens? Zeker wilden beide blijven bij Paulus, want zijn levenseinde liet niet meer zo lang op zich wachten.

Daarbij kon de gemeente van Rome hen goed gebruiken. Van buiten was er dreiging en in de gemeente zelf was het niet rustig. Bijzonder nu had de gemeente herders nodig die als rotsen in de branding stonden. De witte vlekken die er nog zijn aan de noordkust van de oude wereldzee grepen Paulus aan. Het Woord, het Evangelie van Gods genade, ontbrak in Galatië en Dalmatië. Galatië moet het huidige Frankrijk geweest zijn en Dalmatië een landstreek van Italië. Bij Paulus stond de prediking van het Evangelie bovenaan. Omdat hij wist dat de Heere werkt door dienaren zond hij dienstknechten.

Lukas

Paulus had het droevig bericht van de verlaten door Demas Timotheüs doorgegeven en tevens hem vermeld het gaan van Crescens en Titus naar een nieuw zendingsgebied. Het eerste zal Timotheüs niet koud gelaten hebben. Hij kende Demas en wist van de samenwerking. Verblijdend is voor Timotheüs de aanwezigheid van Lukas bij Paulus. In het boek Handelingen komen we Lukas het eerst tegen. Het derde Evangelie draagt zijn naam, meer niet. Wanneer we zijn leven nagaan ontbreken bepaalde anteceden-ten. Naar men aanneemt moet Lukas van heidense afkomst zijn. Geboren in Antiochië. Hij werd lid van de christelijke gemeente aldaar en het onderwijs heeft hem geleid tot het christelijk geloof. Het ware geloven. Zijn leven laat zien dat hij een getrouwe dienstknecht van Jezus Christus is geweest. Hij was een persoonlijkheid. Liefde beheerste hem. Hij stond in de kerk voor de kerk. Zo is hij voor ons een voorbeeld. Naar de wil van de Heere werd hij de schrijver van het bekende Evangelie en het boek Handelingen. Wat hij gehoord en gezien heeft, heeft hij in zich opgenomen. De Heilige Geest heeft ervoor gezorgd. Als persoon was hij bij wat hij ging opschrijven betrokken. Hij was geen automaat. Noch minder een brievenbesteller. Gelijken wij in de verkondiging, in het spreken op Hem? Helder en klaar schrijft hij over de voorgeschiedenis, de geboortegeschiedenis en het gebeuren van Jezus daarna. Welk een licht valt er op het leven van Jezus. Het leven van Jezus, wandelend, sprekend, handelend, wordt duidelijk weergegeven. Het is ook Lukas die de gang van de Heilige Geest met het Woord door de wereld aanwijst. Opvallend is dat Lukas zijn eigen naam niet noemt en nergens stelt hij zichzelf op de voorgrond. Welk een sierlijk persoon was hij. In het koninkrijk Gods onder de mensen had hij een naam. Maar wat hemzelf betrof, het ging in alles, in het spreken en doen niet om hem, maar om zijn Zender, zijn Meester. Wanneer het gaat over zijn relatie met

Dit blad is een uitgave van de stichting Bewaar het Pand te Meerkerk. Verschijnt eens in de veertien dagen

COMMISSIE VAN REDAKTIE:

Ds. P. den Butter en Ds. A. van Heteren, Ds. K. Hoefnagel en Ds. J.M.J. Kieviet

ADRES VAN DE REDAKTIE:

Kopij voor het volgende nummer van "Bewaar het Pand" zenden naar:

Ds. A. van Heteren, Vlaak 10, 8321 RV Urk, tel. 0527-688978

ADMINISTRATIE:

P.J. Boers, Bergstoep 46C, 2959 AC Streefkerk.

Telefoon: 0184-669116.

Fax: 084-2220131

Email: pand@solcon.nl

Girorek. 70.43.50 t.n.v. Stichting

Bewaar het Pand te Streefkerk.

Abonnementsprijs € 10,- per jaar.

Abonnementsprijs voor de Verenigde Staten en Canada 8 dollar per jaar.

Advertenties € 0,39 per mm met een kolombreedte van 6 cm.

Bij kontrakt korting.

ISSN nummer: 0166 - 4646

Paulus dan moet gezegd worden dat hij een trouwe reisgenoot was. Enkele gebeurtenissen worden door hem als ooggetuige vermeld. Ze worden ooggetuige verslagen genoemd. Treffend is dat een aantal stukken aangeduid worden als zogenaamde wij- stukken. Lukas schreef in de eerste persoon meervoud. Hij had het over Paulus en zichzelf. Wanneer nu Paulus wilde oversteken naar Griekenland heeft Lukas zich bij hem gevoegd (Hand. 16:10). Gekomen in Filippi moet Lukas bij het verlaten van die stad door Paulus daar gebleven zijn. Want bij de verdere beschrijving van de tocht wordt de wij- vorm niet gebruikt. Pas vijf of zes jaar later beginnen de wij- vermeldingen opnieuw. Op weg naar Jeruzalem kwam Paulus weer door Filippi. Van hier heeft Lukas de apostel vergezeld op zijn reis naar Jeruzalem. Daar heeft hij Paulus niet in de steek gelaten toen de menigte zich woedend opstelde tegen Paulus en zijn dood eiste. Lukas is bij Paulus gebleven tijdens de gevangenschapperiode te Caesarea. Hij ging aan boord met Paulus toen de reis naar Rome begon. Na de hachelijke zeereis ging hij niet terug naar zijn geboortestreek. Hij ging mee naar Rome. De stad van de briesende leeuw. Lukas deinsde voor niets terug. Lukas bleef Paulus trouw. Paulus gaf het ook aan Timotheüs door.

Trouw

Men zegt: trouw moet blijken. Dit kan gezegd worden van het gebeuren in de cel te Rome. Paulus schreef aan Timotheüs: Lukas is alleen met mij (vs. 11). De band van Lukas aan Paulus dateerde al van jaren terug. Met nadruk werd door Paulus aan de gemeente van Kolosse geschreven: U groet Lukas de medicijnmeester. De geliefde (Coll. 4:14a). Lukas was naast broeder, helper, ook lijfarts van Paulus geworden. Lukas heeft Paulus door en door leren kennen. Jaren trok hij met Paulus op. Lukas weet van de zwakke ogen van Paulus. Zijn martelingen. De zwakheden van Paulus waren hem niet onbekend. Zijn scherpe doorn in het vlees. Dat satan hem met vuisten sloeg ging hem ter harte. Verzorgend, verzachtend, sterkend, bemoedigend was Lukas werkzaam. Met medicijnen, meestal kruiden, zal hij Paulus gediend hebben. Mede door de hulp en bijstand van Lukas kon Paulus steeds verder gaan met dienen. Dienen het Koninkrijk des Heeren. Het gebed voor Paulus persoonlijk en zijn werk zal niet ontbroken hebben. In Spreuken staat: een vriend heeft ten allen tijde lief (Spr. 17:17a). Op een echte vriend kun je aan. Het heeft ons wat te zeggen als we zien in de cel te Rome. Daar is Bijbelse trouw. Kennen wij iets van die trouw?

Trouwe zorg

Zeker was Lukas verplicht om lief te hebben en goed te doen. Echter laten we niet voorbij zien de trouwe zorg van de Heere. Zorg voor Paulus. De Heere wist wie Paulus nodig had onderweg en aan het einde. De Heere gaf hem Lukas als vriend en als broeder. Als helper. Als arts. De aanwezigheid en de steun van Lukas deed veel bij Paulus. Moeite, verdriet en lijden zijn Paulus niet bespaard gebleven, maar nimmer heeft hij de Heere gevraagd om terugname van 's Heeren lastbrief. De nabijheid van Lukas

hield hem ook staande in de strijd. Wat is de Heere goed. Hij staat bij! Hoe? Dat is verschillend. Zijn hulp zal blijken. Naar Zijn trouwe zorg mag ook uitgezien worden. Er mag om gebeden worden. 's Heeren toezicht gaat over alles. Dit evangeliewoord mag meegaan op de weg: wentel uw weg op de Heere. Vertrouwt op Hem. Hij zal het maken (Psalm 37:5). Welk een steun kan dit woord geven in en voor het ambtelijke werk.

M.C. Tanis

Kerkelijk actueel

HEART CRY

In de Gezindsgids stond enkele weken terug een instruerend artikel over interkerkelijke jongerenavonden (SRA), die op verschillende plaatsen in ons land worden gehouden. In verband met deze avonden valt ook de naam Heart Cry. Ook de kerkenraad van Werkendam heeft zich met de activiteiten van beide organisaties beziggehouden; dit resulteerde in een brochure, door de kerkenraad uitgegeven en geschreven door de predikanten A. Huijgen en C.P. de Boer. Deze brochure is een bundeling van enkele artikelen die eerder in de plaatselijke kerkbode werden geplaatst.

Ik had op mijn bureau wel meer onderwerpen liggen voor bespreking in deze rubriek, maar ik geef toch voorrang aan het aangegeven onderwerp, omdat ik de zaak van groot belang acht. Ik begin dan ook met mijn waardering uit te spreken voor de beide predikanten, die gefundeerd studie hebben gemaakt van deze stichting. De kerkenraad van Werkendam heeft zich tevens laten voorlichten over de materie en zij stellen de brochure beschikbaar voor ieder die hierover meer wil weten. Vooral kerkenraden en predikanten wordt dringend aangeraden kennis te nemen van deze studie.

Ik heb de indruk dat de SRA sterk bevolkt wordt door jongeren uit de Gereformeerde Gemeenten. Maar ongetwijfeld zullen ook jongelui uit onze gemeenten in die regio aangetrokken worden door de activiteiten van de stichting.

Er worden overigens allerlei regionale jongerenavonden gehouden in diverse plaatsen van ons land; soms ook uitgaande van één bepaald kerkverband. Het is een goed teken dat onze jongelui deze bezigheden zoeken op de zaterdagavond; waar komen ze anders terecht, als deze bijeenkomsten er niet zouden zijn. Jongelui merken hierdoor dat ze niet alleen staan in hun overtuiging. Laten ouders hun kinderen hierop attenderen; ik merk in het Noorden het gemis aan zulke avonden.

Ik zeg dit van het verschijnsel jongerenavonden in het algemeen. De opkomst van de SRA avonden riep van meetaf

de vraag op waarom men zich opstelde naast de SRB jongerenavonden. Die vraag leefde bij mij wel. Ik ken de SRB en velen met mij. Er werden en worden lezingen gehouden vanuit de breedte van de Gereformeerde Gezindte, zonder een bepaald thema uitdrukkelijk aan de orde te stellen. De SRA beoogde blijkbaar van meetaf iets anders. Hoewel dat in de beginjaren zeker niet op de voorgrond stond. Langzaam maar zeker vond een ontwikkeling plaats en hierdoor werden steeds meer vragen opgeroepen. Wat bedoelt men precies? In De Gezindsgids heeft dr. P. de Vries een duidelijke belichting gegeven en de reeds genoemde predikanten uit onze kerken doen dat ook en wel op een diepgaande wijze.

Laat ik trachten de lezer enige informatie te verschaffen over de kwestie, die van verschillende kanten aan de orde wordt gesteld. Een sleutelbegrip voor de visie van Arjan Baan, die we wel het boegbeeld van de stichting kunnen noemen, zouden we kunnen vinden in "overwinningseven". Ik geef hier vooral door wat ik in de brochure heb aangetroffen. Dit thema wordt met name door sprekers uit het buitenland belicht tijdens de avonden. Terecht wordt door meerderen opgemerkt, dat het tekenend is dat er blijkbaar in Nederland geen geschikte kandidaten genoeg zijn voor een spreekbeurt. Zuid Afrika en natuurlijk ook Amerika dienen als toeleveringsgebieden. In Zuid Afrika was het vooral Andrew Murray, die een groot voorstander was van dit overwinningseven.

Wat wordt ermee bedoeld? Eenvoudig gezegd: men kan zich afvragen of een christen nu altijd maar een arme zondaar blijft, met alle consequenties van dien. Paulus spreekt toch ook meermalen over de rijkdom van Gods kinderen. Hij kan in verheven stijl de overwinning uitroepen over zonde en dood. Moeten we de positie van een christen niet meer aanduiden in klare en krachtige taal van rijkdom en bezit? Het is toch een groot verschil of we alleen maar de klacht van de tollenaar kennen, of dat we ook weten van de uitroep dat we meer dan overwinnaars zijn. Mensen uit SRA-kringen geven op deze vragen een bevestigend antwoord. Men heeft het gevoel binnen de kerken niet verder te komen. De preken halen hen niet uit het slop, en dat is juist wat men begeert: men wil groeien en hoger klimmen naar de toppen van het geestelijke leven.

Daarmee moeten we het eens zijn. In Hebreë 6 worden we ook vermaand niet bij de eerste beginselen te blijven staan. Er staat zelfs: Laat ons tot de volmaaktheid voortvaren. Misschien moet deze wens, die vooral leeft bij veel jongeren, mede gezien worden als een reactie op eenzijdigheden binnen de kerkelijke verkondiging. We moeten in ootmoed erkennen dat de treurige stand van het geestelijke leven aanleiding kan geven tot heel veel vraagtekens bij onze jongeren. Hun vragen zijn op zichzelf ook volkomen terecht en legitiem.

Men bedoelt natuurlijk niet het soort rijkdom, dat de gemeente van Laodicea bezat. Deze gemeente was rijk in zichzelf. Men vond deze rijkdommen in het eigen hart en in de eigen werken. Toch werpt dit voorbeeld wel de vraag op welke rijkdom we precies zoeken. Is het de rijkdom die Gods kinderen in Christus hebben, of zijn het bezittingen in het eigen hart? Als ik kennis neem van de drijfveren, zoals deze beschreven worden, dan zou daar wel een belangrijk onderscheid kunnen liggen.

Men zoekt naar "een hogere versnelling", waarin een christen mag leven, met minder last van allerlei zonden en zwakheden. Deze christen lijkt vanuit zichzelf op te klimmen tot in de hogere geestelijke regionen.

Dr. de Vries heeft zeker een punt als hij opmerkt dat al spoedig een eenzijdig accent werd gelegd op het aanbod van genade, of op het komen tot Christus. Dat was al snel een opvallende trek. Verder heeft hij van hen terecht begrepen dat er eigenlijk twee soorten christenen zijn: zij die wel en zij die geen overwinning-leven leiden. Of, zoals drs. Huijgen het opmerkt: er zijn christenen in wier hart de Heilige Geest slechts werkt, terwijl Hij in andere christenen als Persoon Zijn blijvende intrek heeft genomen. Dat

laatste is dan het hogere en meer gevorderde.

Bedoelde kringen willen niet spreken over een "second blessing". Als ik echter kennis neem van de gegeven typeringen, komt men toch angstig dicht in de buurt ervan. De gedachte van de "second blessing" (tweede zegen) trekt feitelijk een scheidslijn tussen de rechtvaardiging en de heiliging. De gedachte kwam vooral voor in de kringen van het methodisme (John Wesley). Wesley typeerde de heiliging als een tweede gave na de rechtvaardiging. Het is een werkelijke verandering na een eerste betrekkelijke verandering. Deze volmaakte heiligmaking is na de rechtvaardiging terstond te verkrijgen. Dan wordt de wortel van het kwaad in ons hart uitgeroeid en de zonde bestaat niet meer in ons, aldus het Methodisme. Zover wil Baan niet gaan, maar de aanzet tot deze leer geeft hij wel. In de brochure wordt dat heel duidelijk door drs. Huijgen aangetoond.

De ernst waarmee men deze zaken zoekt, doet weldadig aan en kan ten voorbeeld voor ons gesteld worden. In de brochure wordt ook ons als Geref. Gezindte de spiegel voorgehouden; dat is zeer terecht. Toch moeten we op z'n minst wel constateren dat hier grote eenzijdigheden op te merken zijn. Waar leidt het toe als we de heiliging als een nieuw of een tweede hoofdstuk stellen na de rechtvaardiging? Het moet wel tot gevolg hebben dat de christen opnieuw onder de wet komt. Br. Huijgen merkt ook op dat er zo vaak sprake is van een "moeten". U moet dit doen en daarna moet u dat doen, enz. Dat komt uiteraard niet alleen daar voor, maar het lijkt wel tamelijk kenmerkend te zijn voor de verwoording binnen de SRA. Als de christen onder de wet komt, moet hij gaan zoeken in eigen vermogens. Verbinden we de heiliging aan de rechtvaardiging, zoals Calvijn en ook onze Belijdenisgeschriften doen, dan kan dat gevaar onderkend worden. Dan moet men steeds weer opnieuw zijn heil en vastheid zoeken in Christus, ook als we spreken over de verbreking van de macht der zonde. Zet men de verbreking van de macht der zonde te ver vandaan bij de vergeving van de schuld der zonden in Christus, dan moet de mens noodzakelijkerwijs zelf aan het werk. Dan kan men makkelijk vervallen in de rijkdom van Laodicea en eigenlijk ook tot de dankwoorden van de Farizeeër. Het zou heel goed zijn als men hier in de leer zou willen gaan bij Kohlbrugge, die juist de heiliging zo heel sterk liet samen vallen met de rechtvaardiging. Zelf las ik enige tijd geleden de preek van Ralph Erskine over het sterven aan de wet.

Ik heb me toen, los van deze discussie, die mij toen nog niet voor de aandacht stond, erover verbaasd met hoe grote scherpte en helderheid Erskine hier wet en evangelie onderscheidt. Mede naar aanleiding hiervan las ik daarna nog eens het bekende werk van Fischer over het Merg van het Evangelie, waarin ook dezelfde lijnen lopen.

De SRA lijkt helaas meer en meer de weg van de heiliging als een volgend hoofdstuk in te slaan en dan wijst men er alweer terecht op dat het Arminianisme hier een pluim op de hoed krijgt. Hoe jammer dat onze jonge mensen daarin terecht kunnen komen. Het een hangt altijd met het ander samen. In het eigen hart zijn deze dwaalwegen wel herkenbaar, maar als we daarbij dan ook de leer gaan aanpassen aan de praktijk, dan bewijzen we onszelf en het volk rondom ons geen dienst. Ook wij kunnen het waarnemen in het eigen hart: een te gering en zwak leven uit Christus leidt onherroepelijk tot de dwaling der Galaten (deze wilden zelfs weer naar het apostolisch woord) onder de wet zijn. De reeds genoemde onderzoekers geven duidelijk en ook scherp aan waar de schoen wringt. Niet te scherp, want ook Paulus gebruikte vlijmscherpe taal om de dwalingen aan de kaak te stellen.

In de brochure vinden we ook een exegetische bijdrage over de hoofdstukken 6-8 van de Romeinenbrief, geschreven door drs. C. P. de Boer. Het is begrijpelijk dat juist deze hoofdstukken bepalend geacht worden voor deze zaken. Er is door de eeuwen heen verschil van mening geweest, met name over Romeinen 7. Gaat het hier nu om het leven van Paulus voor zijn bekering of spreekt hij in de tegenwoordige tijd over het nu van zijn leven? Geldt deze beschrijving, waarin zeer diepe klachten klinken, een wedergeboren mens? Br. de Boer trekt hier duidelijke lijnen voor de verklaring van deze hoofdstukken. Er zijn genoeg argumenten voor de gedachte dat Paulus hier zijn actuele en tegenwoordige bestaan omschrijft. En dan spreekt een gevorderd christen over zijn verkocht zijn onder de zonde. Ik heb meerdere "doorgeleide" christenen aan het einde van hun leven horen getuigen dat er niets anders overblijft dan een ellendig en arm mens, die op de naam des Heeren mag hopen. Dat wil een mens zo niet. Hij wil niet arm en behoeftig blijven. Daar ligt zowel bij Heart Cry alsook bij u en mij de breuk.

Ten besluite: Br. Huijgen merkt op dat er geen afgeronde theologische beschouwing bestaat waarin men de eigen visie heeft vastgelegd. Er is wel een visiedocument, maar dat biedt niet de gevraagde duidelijkheid. Je krijgt de indruk dat

men zich liever beroept op de taal van het hart dan op een dogma. Maar dat kan juist zwakheid zijn. Immers, zonder duidelijke uitspraken en stellingen blijven de zaken te ondoorzichtig, het is een vage en mistige omgeving, waardoor we te sneller gaan afdwalen. Ik merk bij de beide broeders uit de brochure een hartelijke voorliefde voor de Gereformeerde belijdenis. Waarom zouden we de toevlucht nemen tot oude dwalingen, terwijl de belijdenis van de kerk zulke goede antwoorden biedt? Ik kan me voorstellen dat onze jongeren zonder veel argwaan zich overgeven aan de voorstellingen van deze groepen. Het wordt aan de orde gesteld met kruidige ernst en geurige vroomheid. Men kan zo door de Geest beginnen om

Vragenrubriek

De roeping.

De vorige keer schreven we iets over de roeping. Als de Heere Jezus Levi roept, terwijl hij in zijn tolhuis zit, staat hij terstond op en volgt de Heere. Die roeping kwam tot Levi met kracht en hij kon noch wilde daar weerstand aan bieden. De Heere Jezus maakt gewillig op de dag van Zijn heikracht. Uit de vruchten blijkt dat de roeping onwederstandelijk was, of, zo u wilt, inwendig, een roeping door Woord en Geest.

De vorige maal spraken we over de roeping zoals die uit het Evangelie tot ons komt. De Heere zegt: Wendt u naar Mij toe, wordt behouden, alle gij einden der aarde! Want Ik ben God en niemand meer, Jesaja 45:22. Deze roeping heeft tweeërlei uitwerking: zij verhardt of zij verbreekt. Wordt de roeping in ongeloof verworpen, dan is de mens verantwoordelijk en zal zijn straf niet ontgaan. Maar is er geloof, dan blijkt daaruit de kracht van Gods werk in het zondaarshart. Dan moet zowel de roeping zelf als het gevolg geven aan die roeping aan God worden toegeschreven.

Om die genade, om het werk van God, om de vrucht op de roeping, om het waarachtige geloof, moet gesmeekt worden in het grote gebed, voorafgaande aan de preek. Het moet ook ons persoonlijk gebed zijn bij de gang naar Gods huis en bij het lezen van Zijn Woord. Een mens moet leren inzien en belijden dat hij een verwerper is van Gods Woord en dat het hem ten hoogste schuldig stelt. Een mens moet leren vragen om de werking van Gods Geest, Die het Woord toepast in het hart.

Een afwachtende houding aannemen is dus onjuist; het is levensgevaarlijk; het is goddeloos! Wachten op de Heere of Hij wat doet?? En dan God de schuld

te eindigen in het vlees. Daarom ben ik heel dankbaar met het onderzoek van onze beide broeders. Ook met de duidelijke stellingname in De Gezindsgids. Hoe komen we hier uit? Het weerleggen van dwaling is een goede zaak. In gesprek gaan en blijven lijkt me een tweede noodzaak. Ook in gesprek gaan met jongeren, die deze avonden bezoeken. Het zou goed zijn als de stichting de beide genoemde predikanten zou uitnodigen voor nader Bijbels onderricht. Ik hoop dat de SRA deze suggestie oppakt. Anders groeien deze zaken uit tot nieuwe kloven en breuken. Op die manier kunnen we de grote daden des Heeren doorgeven aan het voorgeslacht.

P. Roos

kunnen geven als Hij niets doet!! Dat is inderdaad goddeloos en slecht. Als er één ding duidelijk is in Gods Woord, is het wel dit, dat de Heere geen lust heeft in de dood van de goddeloze en welmenend hem toeroept: Zoek Mij en leef! God komt welmenend en gunnend, al vanaf ons geboorteuur. En wat moeten we nu leren: dat ik niet wil! Dat ik alles wil, behalve God. En daar moet in de prediking op gewezen worden. In die weg zal het schuld worden voor de Heere.

Omdat wij gevallen zondaren zijn, die nergens recht op hebben en alleen maar doodschuldig zijn, kan de Heere een menskind rechtvaardig voorbij gaan. Wij kunnen de Heere niet van onrecht beschuldigen als Hij een mens laat in de ellende, waarin hij in Adam is terecht gekomen. Laat ook die notie in de prediking ten volle gehonoreerd worden! Het moet de hoorders voorgehouden worden dat God ons naar recht voorbij kan gaan. Maar dan ook zeggen wat daarvan de gevolgen zijn. En dat een mens in zijn dwaasheid nu daarvoor gekozen heeft! Dat is een prediking die de Heere nog wil gebruiken in het leven van zondaren. Dan wordt hun de rust opgezegd en dan moet er een wonder gebeuren! Dan ga ik niet zitten wachten of God misschien nog wat doet, maar dan ga ik tot roepen of Hij mij nog wil gedenken! Dan krijg ik oog voor de goedheid van God, Die mij zo lang en welmenend nawandelt!

De vraag waarom God niet gelijk iedereen krachtig en onwederstandelijk roept, zoals in het geval van Levi, mag dus niet gesteld worden. Wel de vraag of de Heere uit genade aan mij persoonlijk zou willen gedenken en Zijn Woord, als het zaad der wedergeboorte, doe indalen in mijn hart, als in een weltoebereide aarde. Dan speelt de vraag of ik wel een

Open kansels

Over 'gesloten kansels' is meer-malen geschreven. Telkens is er wel weer iemand die daar zijn mening over wil geven. En dan komt er als reactie wel eens een preekverzoekbinnen van een gemeente waar ik nog nooit eerder iets van gehoord had. Slechts een enkel verzoek maar. De rest van de gemeenten heeft zich allang neergelegd bij de werkelijkheid van die gesloten kansels. Wat helpt al het praten erover ook? Er verandert op dit punt toch niets. Om eerlijk te zijn zit ik er ook niet zo erg op te wachten dat alle kansels in onze kerken voor mij open zouden gaan. Zeker niet zolang de verschillen binnen onze kerken zo groot zijn als ze intussen geworden zijn. Ik stel me wel eens voor, dat ik van alle gemeenten uitnodigingen zou ontvangen om te komen preken. Ik zou geneigd zijn voor heel wat van die verzoeken te bedanken. En dat niet alleen omdat er maar 52 zondagen in het jaar zijn of omdat ik veel te grote afstanden zou moeten afleggen om vele van die gemeenten te bereiken. Maar een andere, voor de hand liggende reden zou zijn dat men op allerlei plaatsen van mij verwacht dat ik diverse liturgische capriolen zal maken waar ik lang niet lenig genoeg voor ben. Of omdat ik veel te snel zou moeten spreken om alles wat ik op grond van de tekst meen te moeten zeggen zou moeten samenpersen in twintig minuten, want langer mag de preek daar niet duren. Ik begrijp best dat het voorgaan van alle predikanten in alle gemeenten zowel voor de predikanten als de gemeenten de nodige frustraties zullen opleveren. Daarom zal ik het niet hebben over 'gesloten kansels'. Nu althans niet. Laat ik nu eens iets schrijven over 'open kansels'. Want terwijl het kringetje waarin ik me binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken beweeg kleiner dreigt te worden, openen zich ineens andere perspectieven. Met enige tussenpozen ontvang ik vrij regelmatig preekverzoeken van gemeenten uit de Hersteld Hervormde Kerk. Daar blijken dan preekstoelen voor mij opentegaan. En om eerlijk te zijn heb ik van die geboden mogelijkheid ook wel eens gebruik gemaakt. Met grote vreugde vanwege de geestelijk herkenning die we dan wederzijds beleefden. Ach, waarom ook niet? Als ik daar een boodschap mag brengen zoals ik die in onze eigen kerken van mijn jeugd af aan geleerd heb en die naar mijn overtuiging naar de Schrift en de confessie is, zou ik die daarniet brengen? Daarmee verloochen ik geenszins dat ik nog altijd Christelijk Gereformeerd ben. Kijk, van die 'open kansels' word ik nu vrolijk. Ja, echt.

P. den Butter

uitverkorene ben, geen enkele rol, maar vraag ik aan de Heere of ik er uit genade ook bij mag horen. Luister maar naar de dichter van Psalm 106: Geef, dat mijn oog het goede aanschouw, hetwelk Gij uit onbezweken trouw, Uw uitverkooren toe wilt voegen. Opdat ook ik U mijn Rotssteen noem, en ook delend in Uws volks genoegen, mij met Uw erfdeel blij beroemel!

Is dit ook uw gebed?

Ik hoop zo iets ter verduidelijking gezegd te hebben op de vraag naar het

verschil tussen de in- en de uitwendige roeping. Laat dit ene ingezien, beleden en beleefd mogen worden: wie verloren gaat, gaat verloren vanwege eigen schuld. Wie verloren gaat, ondanks de verkondiging van het evangelie, zal met dubbele slagen geslagen worden. En wie behouden zal worden, zal alleen God de eer kunnen geven. En terecht: door U, door U alleen, om het eeuwig welbehagen!

K. Hoefnagel

De praktijk der godzaligheid

Het avondmaalsformulier (6)

Aan het begin van het formulier citeert Olevianus, de opsteller, uitvoerig de apostel Paulus. Hij verwijst naar diens eerste brief aan de gemeente van de Korintheërs, hoofdstuk 11: *"Ik heb van de Heere ontvangen, hetgeen ik u ook overgegeven heb..."* De apostel herinnert de gemeente daar aan de instelling van het sacrament door de Heere Jezus. Hij citeert de woorden die de Zaligmaker bij die bijzondere gelegenheid gesproken heeft. Het is een opdracht van Christus aan Zijn kerk: *"Doet dat!"* en *"Verkondigt de dood des Heeren, totdat Hij komt!"* Zonder twijfel: de gemeente des Heeren is van Godswege gehouden om het sacrament op gezette tijden te gebruiken. En laat het duidelijk zijn: de gelovigen hebben ook de roeping zich van de tafel niet te onthouden.

roeping

Een enkele week geleden preekte ik over zondag 28 van onze catechismus. Bij de behandeling daarvan viel me de stellige opdracht opnieuw op. Ursinus verwoordt in antwoord 75 als volgt: *"Alzo, dat Christus mijen alle gelovigen tot Zijn gedachtenis van dit gebroken brood te eten en van deze drinkbeker te drinken bevelen (!) heeft..."* Er is dus sprake van een bevel. Een opdracht waaraan iemand zich zomaar niet onttrekken mag.

In dezelfde lijn ligt wat Calvijn hierover in het vierde hoofdstuk van zijn Institutie schrijft. Hij wijst dan op *"oude regels"*, namelijk die welke golden in de kerk van de eerste eeuwen. Die oude regels bepaalden, *"dat allen moeten deelnemen aan het Avondmaal dieniet buiten de kerk gesloten willen worden. En dat zij die het Heilig Avondmaal niet ontvangen, gestraft moeten worden als lieden die onrust in de kerk teweeg brengen. Ook is besloten dat zij die in de kerk komen, de Schrift horen maar zich van het Heilig Avondmaal onthou-*

den, uit de kerk verwijderd moeten worden, totdat ze deze fout verbeterd hebben. En zo niet, ze moeten uit de gemeente worden geweerd." Calvijn sluit zich bij die *"oude regels"* aan. Hij weet ook van tegenwerpingen. Die komen ook ons niet onbekend voor, denk ik. *"Ik ben onwaardig", zegt ge. Maar dan waart ge ook niet waardig deel te nemen aan het gebed, dat de voorbereiding is tot het ontvangen van het heilige sacrament..."*

Dat zijn strenge woorden. Ze zijn niet voor twee-erlei uitleg vatbaar. Naar de mening van Calvijn ligt er een heilige plicht op allen die tot de gemeente des Heeren behoren. Ze hebben de roeping in de weg van Gods inzetting te gaan. En ieder die op gemakkelijke wijze meent zich hieraan te mogen onttrekken, moet weten dat hij of zij het stellige gebod van de heilige God overtreedt.

Ik besef dat ik met het bovenstaande een accent leg dat onder ons niet zo gebruikelijk is. Wij – waaronder ook ikzelf – zijn beducht voor het misbruik van het sacrament en voor het lichtvaardig aangaan aan de heilige Tafel. Dat is toch terecht. Want we moeten vrezen dat dit, ook onder ons, al te zeer plaatsvindt. De tendensen van oppervlakkigheid en gemakzuchtig optimisme gaan ook onze gemeenten niet voorbij. Daar moet oog voor zijn in prediking en pastoraat.

Maar dit betekent niet dat we dit eerste uit het oog mogen verliezen. De Heere gebiedt Zijn kerk om bij brood en beker Zijn Naam te verkondigen en Zijn bittere lijden te gedenken. Opdat daardoor Zijn kinderen als door een gewis teken en een zeker pand mogen weten dat Christus' lichaam voor hen gebroken en Zijn bloed voor hen vergoten is, zo zeker als dat zij brood en wijn uit de hand van de dienaar ontvangen! Zo heeft de Heere het bedoeld.

Daar komt nog iets bij. Aan de bediening van het sacrament is niet alleen een persoonlijk-geestelijke kant; daar

hoop ik in het vervolg van deze artikelen uitvoerig op terug te komen. Maar er is ook de openbaar-kerkelijke kant. Het is een aspect dat betrekking heeft op de praktijk van het gemeente-zijn. We moeten erkennen: alle leden van de gemeente hebben een kerkelijk recht om deel te nemen aan de *heilige Dis*. Dat recht hebben ze ontvangen toen ze belijdenis des geloofs aflegden. Toen zij in het openbaar de naam van de Heere beleden, heeft de kerkenraad hen toegelaten tot het heilig Avondmaal. We komen dat bijvoorbeeld tegen in het opschrift boven het zogenaamde *Kort Begrip*. Het is bedoeld *"voor hen die zich willen begeven tot des Heeren Heilig Avondmaal"*. Wie belijdenis des geloofs aflegt, ontvangt daarmee toegang tot het sacrament. Daarom ook: allen die zich vanwege leer en leven, in belijdenis en praktijk, niet misdragen en wanneer dus op hen niet de kerkelijke tucht rust, die hebben dat kerkelijke recht.

Over tucht gesproken, onder ons is er vrijwel geen sprake meer van de uitoefening van de tucht, zoals die in de eeuw van de kerkhervorming werd toegepast. Toen werden immers allen die belijdenis hadden gedaan, maar die niet aan het heilig Avondmaal gingen, ernstig vermaand. Bij hardnekkigheid werden ze na korte tijd zelfs van de gemeente afgesneden. Iemand als Calvijn was daar ook heel duidelijk in, zoals we zojuist lazen.

"Doet dat!"

Het formulier citeert de woorden van Paulus getrouwd. Dus inclusief het gebod uit de mond van Christus: *"Doet dat! Verkondigt de dood des Heeren!"* Dat is imperativus, gebiedende wijs! De Heere Jezus heeft tot Zijn jongeren niet gezegd: *"U moet het alleen doen als u geestelijk goed gesteld bent. Of wanneer u er behoefte aan hebt"*. Nee, Hij heeft gezegd: *"Doet dat, totdat Ik kom!"*

Bedoel ik nu – en bedoelt ons formulier in de lijn van de apostel nu – dat iedereen dan maar sowieso aan het heilig Avondmaal moet komen? Louter op grond van het gebod: *"Doet dat..."*? Is dat dan de bedoeling? Hier past een tweevoudig antwoord.

Laat het allereerst duidelijk zijn dat Christus Zijn tafel *"alleen voor Zijn gelovigen verordeneerd heeft"*. Zo zegt ons formulier dat ook verderop. Met de toevoeging dat de anderen zich hebben te *"onthouden, opdat hun gericht en verdoemenis niet des te zwaarder worde"*. Ook onze catechismus spreekt in antwoord 75 nadrukkelijk over *"... mij en alle gelovigen..."* Heeft de Heere Jezus de Dis des verbonds niet ingesteld in de kring van Zijn jongeren? Hij deed dat nadat Judas vertrokken was, de nacht

in. In het maaltijd des Heeren oefent Christus gemeenschap met de Zijnen, namelijk met degenen die Hem van de Vader gegeven zijn. En die door Gods genade gebracht zijn tot de zaligmaken-de kennis van Hem als hun Toevlucht en Zaligmaker.

Maar dat betekent dan wel dat Gods kinderen niet lichtvaardig mogen afblijven. Laten ze beseffen dat hier een gebod geldt. Wie iets van de genade van de Heere in zijn of haar leven heeft leren verstaan, die wordt door de Heere Zelf genodigd om de tekenen van Zijn ontferming te ontvangen aan Zijn tafel. Heeft de Heere het aan hen verdiend, dat ze Zijn hartelijke nodiging afwijzen? Zouden ze daarom zomaar om wat voor reden afblijven? De vraag stellen is haar beantwoorden.

Een reden voor iedereen om nu maar lichtvaardig toe te treden tot des Heeren Dis? Verre daarvan. Eerder een weg om in de knel te komen, in de schuld voor de Heere. Ook en juist in het leven van Gods volk. Als er zoveel tussen kan zitten, tussen de Heere en mijn ziel. Als ik misschien ben afgedwaald. Of als de boze met zijn influisteringen mij op het lijf zit. Misschien wel in een week van voorbereiding. En mijn hart mij ingeeft: "Maar zo kun je niet toetreden. Zo kan dat toch niet." En ik heb niets als antwoord. Als ik geneigd ben om het hoofd in de schoot te leggen. En toe te geven.... Dan is het goed om mij dit gebod te herinneren: "Doet dat, totdat ik kom!" En gehoorzaam in de weg van Zijn inzetting te gaan. Wie weet, dat de Heere in die weg een verrassende zegen wil geven.

zonde

Ondertussen blijft dit gebod in het midden van de hele gemeente klinken. Niemand die tot de zichtbare kerk behoort, mag zich er gemakshalve aan onttrekken. Iemand die daarop telkens weer grote nadruk heeft gelegd, was Willem Teellinck [† 1629], de eerste van de nadere reformatoren. De zonde van hen die het gebruik van het sacrament niet

ernstig nemen, valt volgens hem niet te verontschuldigen. Ten besluite van dit artikel citeer ik iets uit twee van zijn geschriften.

"Armementen, het is de Heere Jezus die u gebiedt het te gebruiken. Hoe durft u te weigeren? En zegt mij toch hoe het komt dat u de moed hebt om daarmee zo weinig werkzaam te zijn. Is de macht van Christus zo gering in uw ogen dat u daarop geen acht behoeft te slaan? Heeft Hij dan geen ijzeren roede om al degenen die Zijn instellingen verachten, stuk te slaan als aarden potten? Of is het gezag van Christus voor u niet genoeg? Of doet u alsof deze heilige inzettingen niet veel te betekenen hebben of van geen nut zijn? Zou dan de Allerwijs-te Zijn gemeente belasten met ijdele, onvruchtbare instellingen? Of twijfelt u aan Zijn oprechte liefde in dit alles?" [uit: 'Hemelse Openinghe'].

"De Heere Jezus zegt: 'Neemt, eet, doet dit tot Mijn gedachtenis!' Zij daarentegen gaan daar heen en doen niets van hetgeen de Heere Christus hun gebiedt te nemen. Zij eten niet, terwijl Christus hun gebiedt te eten. Zij doen het niet, terwijl Christus het hun gebiedt te doen. Is dit niet een ellendige toestand? Zijn dat zuivere christenen? Gehoorzamen zij de Heere Jezus goed? Christus presenteert hun een liefdeteken en zij zeggen Hem lief te hebben. En nochtans ontbreken zij telkens als zij het zouden kunnen ontvangen. Hij zegt: 'Neemt, eet, dat is Mijn lichaam; doet dat tot Mijn gedachtenis.' En zij willen niet nemen noch eten, noch dit tot Zijn gedachtenis doen. Wat is dit anders dan de goedertierenheid van Christus voor het hoofd stoten? Heeft deze weigering niet dezelfde waarde als wanneer zij zeiden: 'Heere Jezus, houd Uw gaven, houd Uw liefdetekenen voor U Zelf. Wat ons betreft, wij willen daarmee niet te doen hebben.' Voorwaar, dit is zeere bestraffen" [uit: 'Het Geestelijk Cieraet'].

J.M.J. Kieviet

geschiedenissen komt heel duidelijk uit hoe, ondanks alle zonden van het volk en eveneens ondanks alle pogingen van de duivel om Gods plannen te verijdelen, de Heere toch steeds de weg naar Bethlehem heeft open gehouden. Met andere woorden, de Heere is steeds gedachtig geweest aan Zijn voornemen om een Verlosser te geven in de eerste plaats aan het volk der Joden, maar via hen ook aan deze verloren wereld. Zo horen we ook in dit gedeelte van de Bijbel de boodschap van zonde en genade; van genade en gericht.

Uiteraard zullen we bij het lezen van deze bijbelgedeelten niet volstaan met het weergeven van wat er gebeurde. We lezen de Bijbel immers ook met de vraag in ons hart wat de Heere ons met een bepaald gedeelte hier en nu te zeggen heeft. Dat wil dan ook zeggen, dat we van tijd tot tijd bepaalde lijnen zullen doortrekken en nu en dan ook wat toepassing zullen maken.

De eerste koning van het rijk van Juda was Rehabeam. Hij was de opvolger van zijn vader Salomo, maar het was bij die troonsopvolging niet zonder grote moeite gegaan. Integendeel, juist toen hij op de troon zou komen, was het rijk gescheurd en in twee stukken uiteen gevallen. En daarmee was dan onherstelbare schade toegebracht aan het vele werk dat met name David in zijn dagen had verricht in het tot een eenheid maken van de verschillende stammen in Israël. In feite heeft die eenheid maar kort geduurd; nog niet eens een volle eeuw. Wat was er gebeurd?

Vergadering in Sichem

Na de dood van Salomo blijkt dat in ieder geval tien van de twaalf stammen van Israël grote reserves hebben als het gaat over de vraag wie de gestorven koning zal opvolgen. Het gaat met name om de vraag of de nieuwe koning voort wil gaan in de lijn van zijn voorganger en of ook hij er zo'n dure hofhouding op na zal houden. Onder Salomo heeft het volk zware belastingen moeten opbrengen en daarbij ook nog de nodige tijd moeten besteden in het verrichten van herendiensten, waar ze zelf niets wijzer van werden. Over die dingen zal eerst eens gepraat moeten worden, voordat men de nieuwe koning zal erkennen. Er wordt een vergadering belegd in Sichem. Dat is al opvallend, omdat Sichem gelegen was in het gebied van de stam van Efraïm. Deze stam heeft kennelijk de leiding in de dingen die nu gaan gebeuren. Heeft deze stam soms al langere tijd moeite gehad met het feit, dat het koningschap in Israël tot nog toe bij de stam van Juda berustte? Efraïm was

Bijbelstudie

REHABEAM - 1

1 Koningen 12:1-5; 2 Kronieken 10:1-5

We willen met elkaar eens gaan lezen in de geschiedenissen van de koningen die in Jeruzalem geregeerd hebben. Ik bedoel niet David en Salomo, maar de koningen van het kleinste deel van het in tweeën gescheurde rijk, dat wel het rijk van Juda heet. Ook deze geschiede-

nissen staan niet zonder bedoeling in de Bijbel. Ook in deze geschiedenissen horen we het Woord van God.

De ene keer komt dat Woord van God in de boeken Koningen en Kronieken tot ons in de vorm van ernstige waarschuwingen en vermaningen; dan weer in de vorm van een prediking van Gods grote genade. Maar altijd weer zullen we de ontdekking kunnen doen dat de Heere de Getrouwe is en blijft, ook als Zijn volk van Hem afwijkt. Ja, in deze

toch niets minder belangrijk dan Juda? Was ook Jozua, de leider van het volk bij het veroveren en inbezitten van het land Kanaan niet uit Efraïm afkomstig? Had de ark des Heeren niet zo ongeveer driehonderd jaar in Silo gestaan, ook al in Efraïm?

En tijdens de laatste jaren van de regering van Salomo is er onder leiding van Jerobeam, ook al afkomstig uit Efraïm, eens een poging gedaan om tegen de koning op te staan (1 Kon. 11:40). Dat is toen mislukt, maar nu Salomo gestorven is, doet zich een nieuwe gelegenheid voor en die wordt gebruikt. Andere stammen hebben zich bij Efraïm aangesloten en de opvolger van Salomo wordt uitgenodigd om naar de volksvergadering in Sichem te komen voor serieuze onderhandelingen.

Rehabeam moet zich kennelijk in deze gang van zaken schikken. Dat is natuurlijk al een bewijs van zijn zwakte. Het is dus helemaal niet zo vanzelfsprekend dat hij door iedereen als koning erkend wordt. De verhoudingen zijn dus wel aan het veranderen. Het absolutistische koningschap van Salomo wordt niet meer geaccepteerd.

De woordvoerder van het volk is Jerobeam. Dezelfde die al eens eerder een poging deed tot revolutie. Na zijn mislukte poging is hij toen naar Egypte gevlucht, maar toen hij hoorde dat Salomo dood was keerde hij terug en het volk heeft hem nu geroepen om namens hen de onderhandelingen te voeren. Dat is een kolfje naar de hand van deze man. Het staat hem nog duidelijk voor de geest dat hij een aantal jaren geleden een ontmoeting had met de profeet Ahia en dat deze profeet hem toen namens de Heere had laten weten dat de dag zou komen dat hij over tien stammen van Israël zou regeren. De profeet had die boodschap toen ook nog onderstreept door zijn nieuwe mantel in twaalf stukken te scheuren en Jerobeam permissie te geven tien van die stukken op te rapen ten teken van dat toekomstige koningschap.

Het was Jerobeam toen wel een beetje naar het hoofd gestegen en hij kon de tijd waarop de Heere Zelf Zijn belofte zou vervullen, niet afwachten. Hij kreeg toen ineens haast en vandaar die poging tot revolutie. Maar al mislukte dat toen, Gods belofte ligt er kennelijk nog. Nu ziet Jerobeam zijn koren bloeien. Nu zal het dus gaan gebeuren. Vandaar dat deze taak om woordvoerder van het volk te zijn hem als het ware op het lijf geschreven is.

De klachten

De klachten worden geuit. Het juk van Salomo is als een hard juk ervaren. Zal dat zo doorgaan? Of is Rehabeam be-

reid om de lasten lichter te maken? Wil hij belastingverlaging beloven? Wil hij toezeggen dat de herendiensten worden afgeschaft? Het laat zich verstaan dat Rehabeam wel even heeft moeten slikken toen hij deze dingen hoorde. Wat zal er op deze manier nog van zijn koningschap overblijven. Dat gaat al meer op een soort democratie lijken en daar is Rehabeam nog niet een, twee drie aan toe. Waren de klachten gerechtvaardigd? Er is weleens beweerd dat ze niet terecht waren. Immers, heel Israël deelde tijdens de regering van Salomo in de zegeningen van vrede en welvaart. Ieder woonde in alle rust onder zijn wijnstok en onder zijn vijgenboom. Inderdaad, dit kan niet worden ontkend. Maar intussen blijft natuurlijk ook waar dat het volk heel wat moest opbrengen voor het dure hofleven van de koning. Alleen al het geweldige aantal vrouwen en bijvrouwen, dat de harem van Salomo bevolkte! En ook nog het legioen knechten en lakeien aan het hof. Wat moest er per dag al niet opgediend worden aan eten op de koninklijke tafels. Wie van het volk had daar wat aan? Was intussen ook niet hoe langer hoe duidelijker geworden dat Salomo leefde uit de gedachte dat het volk er was om hem te dienen, in plaats dat hij, net als zijn vader David indertijd, zich realiseerde dat hij als koning er was voor het volk om dat te dienen, zoals een getrouwe herder zijn schapen dient en verzorgt? Zo hoort dat toch bij een theocratisch koningschap?

Uitstel

Rehabeam lijkt stilzwijgend te erkennen dat hij begrip heeft voor de klachten en de wensen van het volk als ze hem vragen om het juk van zijn vader lichter te maken. Maar hij geeft niet terstond bescheid. Hij bedingt drie dagen uitstel. Eerst moet hij er eens goed over nadenken en met zijn raadgevers over spreken. Nu direct een antwoord geven en toezeggingen doen zou wel eens al te voorbarig kunnen zijn. Vandaar dit uitstel.

Verstandig van hem? Soms is uitstel vragen inderdaad wel wijs. Maar op andere tijden is het juist dom. Zoals hier. Door dit uitstel wekt Rehabeam in ieder geval de indruk dat hij besluiteloos is. Bovendien wekt hij bij het volk wel hoop. Hij zegt in ieder geval niet onmiddellijk dat er geen sprake van verlichting van de lasten kan zijn. Bovendien geeft hij door dit uitstel het volk de gelegenheid om zich ook voor te bereiden op een negatief antwoord van zijn kant. Hij zal toch wel begrepen hebben dat zij het heel serieus bedoelden en dat het vuur van een revolutie al lag te smeulen.

Ja, dat uitstel van drie dagen. Dat lijkt verstandig, maar er zit wel een gevaarlij-

ke kant aan. Zoals dat veel vaker bij uitstel van een beslissing het geval is. Als we de Heere horen zeggen dat we ons hebben te bekeren en dat we de Heere zullen zoeken en dienen dan is uitstel levensgevaarlijk. Dat benadrukt God Zelf door nog al eens op het belang van het 'heden' te wijzen. Heden, zo gij Zijn stem hoort, verhardt u niet, maar laat u leiden... Dat we moeten breken met de zonde, wordt ons ook op het hart gebonden. Zullen wij dan zeggen: Dat zullen we later wel doen? Er zijn dingen die we alleen maar tot onze schade kunnen uitstellen. Velen die uitstelden zijn te laat tot de ontdekking gekomen dat de nieuwe gelegenheid nooit meer kwam.

Wat heeft prioriteit?

Laten we echter niet alleen op Rehabeam en zijn uitstel letten. Er is nog wel wat te leren als we letten op de klachten van het volk. Waar klagen ze eigenlijk over? Over te zware lasten. Over het gedrag van de overheid. Dat gebeurt vaker. Soms ook wel terecht. Ik geloof dat de in Sichem geuite klachten ook terecht waren, althans ten dele. Maar toch is het typerend dat de klachten gaan over te zware lasten en dergelijke. Alsof dat het ergste is wat is wat hun kon overkomen. Was er niet iets veel ernstigers aan de hand?

Hoe langer hoe meer was Salomo op godsdienstig gebied gaan afwijken. Hij had vele vrouwen en toen hij die aan zijn harem toevoegde stond hij hen toe hun eigen goden mee te brengen. Salomo wilde voor die verschillende afgoden ook nog wel heiligdommen laten bouwen. Nog verder wilde hij wel gaan. Op den duur ging hij met zijn vrouwen mee naar de afgodstempels en moest de Heere Zijn plaats meer en meer afstaan. Op godsdienstig gebied ging het helemaal verkeerd.

Waarom klaagt het volk daar niet over? Waren ze nu maar naar Rehabeam gegaan met de vraag of hij toch weer de ware God zou willen dienen en Diens eredienst zou willen herstellen en de afgoden het land uit zou zetten... Maar daarover zei het volk bij monde van hun woordvoerder niets. Is dat niet typerend?

Wat is de grootste nood van een volk? Dat de dienst des Heeren verzaakt wordt en dat Zijn wet niet meer geldt. Maar het is vandaag net als toen de vraag of we dit beseffen en of we in ons gebed dat ook als de grootste zorg bij de Heere neerleggen. Het is ook hier weer een zaak van prioriteiten stellen. Wat weegt het zwaarst?

P. den Butter

Boekbespreking

J.M. Vermeulen, *De zoon van Bornia, Leven en werk van ds. E. du Marchie van Voorthuysen, gebonden, 304 blz., € 29,50, Uitgeverij Tekstservice Vermeulen-Meteren, ISBN978-90-78164-06-7.*

Het keurig uitgevoerde boek heb ik met belangstelling gelezen. Er wordt iets uit het voorgeslacht verteld. De jeugd van de predikant wordt ook getekend. De familiebezittingen en het gezinsleven op het landgoed Bornia worden geschetst. Vandaar de titel van het boek. Ook het wonder dat de Heere heeft gedaan in zijn leven waardoor hij moest en mocht breken met het leven op de brede weg. Du Marchie heeft zijn theologische opleiding gevolgd in Apeldoorn. Toen Van Voorthuysen voor het eerst als student mocht voorgaan was dat op Urk. Onverwacht was zijn eerste dienst op zaterdagavond. De predikant zei er later zelf over dat hij een soort ambtelijke kracht ervoer. Hij kreeg vrijmoedigheid en kracht. Zijn eerste gemeente werd ook Urk. Op een wonderlijke wijze werd zijn weg naar Urk geleid. In het Urkerland van 19 december 1985 staat daarover geschreven: "Ik kreeg toen zestien beroepen waaronder één van Urk. In mijn hart wilde ik naar Barendrecht. Ik hield van Urk om er eens te komen, maar om er te wonen...Nee, dat was toch echt wel iets anders. Er was gewoon een macht in me, die me niet naar Urk wilde hebben. Die strijd heeft zes weken geduurd. Toen ben ik naar de Achtersloot in IJsselstein gegaan, een landhuisje waar de beslissing genomen moest worden. Daar besloot ik het beroep naar Barendrecht aan te nemen en ben ik op vrijdagavond de bedankbrieven gaan schrijven. Totdat ik de brief naar Urk schreef. Bij de zin: 'Aangezien ik het beroep naar Barendrecht heb aangenomen', viel de pen uit mijn hand. Ik kon niet verder schrijven. Dat is geen fantasie, want ik ben geen man van fantasie." Prof. Wisse heeft hem op Urk bevestigd met een preek over Ezechiël 3:17 Mensenkind, Ik heb u tot een wachter gesteld over het huis Israëls; zo zult gij het woord uit Mijn mond horen en hen van Mijnentwege waarschuwen. Ds. Du Marchie van Voorthuysen deed intrede met een preek over 1 Koningen 3:9a Geef dan Uw knecht een verstandig hart. Het thema was: Salomos bede bij de ambtsaanvaarding. Na Urk volgden de gemeenten van Driebergen, Slidrecht en Leersum. Slidrecht was in die tijd ook al een grote gemeente en Leersum een zeer kleine. In 1952 gaat ds. van Voorthuysen over naar de Oud Gereformeerde Gemeenten, wat heel wat pennen losmaakte in de Christelijke

Gereformeerde Kerken. In 1966 komt ds. Voorthuysen voor de tweede keer naar Urk. Hij was toen al 65 jaar en ging arbeiden in een grote gemeente. In 1974 gaat hij voor de tweede keer naar Leersum. In 1986 overlijdt ds. Van Voorthuysen op de leeftijd van 84 jaar. Ds. Van Voorthuysen had veel op met de kanttekeningen. In een preek over Lukas 6:47-49 lezen we: "Ds. Toes had veel met kanttekeningen op: 'Ik gebruik altijd de kanttekeningen', zei hij tegen mij. Ik zei: 'Dat moet je doen, ik doe het ook.' Dat is de zuiverste verklaring van de Schrift die er is, de beste, met alle achting voor Patrick, Polus en Wells, voor Dächsel (alle achting hoor, kijk er veel in, onderzoek het) maar er is één verklaring die ze te boven gaat, dat is de kanttekening. Waarom? Die is geaprobeerd door de hele kerk, die is gemaakt door de statenvertalers. Die is nagekeken door de hele kerk, het is de enige bijbelverklaring die geaprobeerd is door de kerk, waarvoor de Kerk verantwoordelijk is." (blz. 220). Veel zaken worden weergegeven uit het leven en werk van ds. Van Voorthuysen. In de gemeenten waar hij gestaan heeft in ons kerkverband zal zeker bij de ouderen belangstelling voor dit boek bestaan. We constateerden bij het doornemen van het boek een doublure: de blz. 116 en 118 zijn bijna identiek aan de blz. 232 en 234 over een vrouw in Schotland die wonderlijk gespaard bleef, waarvan men dacht dat zij een kind Gods was en toch de ware genade miste. Het theologische standpunt van ds. Van Voorthuysen wordt verwoord op blz. 195. "Ds. Du Marchie vormde met zijn visie op Van der Groe een minderheidsgroepje in de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Hij waardeerde bij hem vooral dat hij de zekerheid van het geloof dus niet tot het welwezen (Zondag 23) maar tot het wezen rekende (Zondag 7). Bij Van Voorthuysen viel heel veel nadruk op de omhelzing van Gods recht en de daaraan verbonden vierschaarbeleving. Anders dan Paauwe erkende hij wel de waarde van toelijdende wegen of voorafgaande overtuigingen, maar hij betitelde die als 'gezichtelijk' werk dat niet zaligmakend was als het niet tot de rechtvaardigmaking leidde. Het waren volgens hem noodzakelijke voorbereidingen – hij noemde het een 'voorweg' – maar zonder rechtvaardigmaking was men voor eeuwig verloren. Vanwege dit standpunt plaatsen sommigen hem tussen de geloofs- en wedergeboortetheologen." Achterin het boek staat een bibliografie en een register van persoonsnamen. Het boek bevat 150 illustraties en zo'n 75 kaderteksten.

Leven en werk van ds. D. Slagboom 1926-1997, Evenwelis Godmijnkoning, gebonden, 303 blz., € 22,50, Uitgeverij Den Hertog, Houten, ISBN978-90-331-2147-0.

De redactie van het boek werd gevormd door: M.A. Kempeneers te Hendrik-Ido-Ambacht, ds. J.M.J. Kieviet te Dordrecht, E. Slagboom te Katwijk aan Zee en J. Slagboom te Breda. Ds. D. Slagboom heeft ruim 45 jaar de Christelijke Gereformeerde Kerken als predikant mogen dienen. Hij heeft in acht gemeenten zijn arbeid als herder en leraar mogen doen. Na Middelburg en 's-Gravenzande volgde Urk, waar net een scheuring had plaatsgevonden. Daarna Dordrecht en Barendrecht. Vervolgens Katwijk aan Zee, waar ook een scheuring was opgetreden. Toen volgde Doornspijk en na het emeritaat heeft ds. Slagboom nog wat diensten mogen verrichten in Nieuwkoop. In de gemeenten waar hij heeft mogen staan heeft niet alleen het Woord geklonken vanaf de preekstoel, maar daarnaast heeft het ook mogen doorklinken tijdens de vele bezoeken die hij heel trouw heeft gebracht. Ook op breder kerkelijk terrein heeft ds. Slagboom zich bewogen. Op blz. 90 lezen we dat hij een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan het deputatenrapport dat ervoor pleitte alleen Psalmen te blijven zingen in de eredienst. Voor het blad "Bewaar het Pand" heeft ds. Slagboom veel bijdragen geschreven. Hij legde in een artikel van 22 september 1983 bijvoorbeeld de vinger bij de *verschuivingen in de prediking*. Op blz. 104 lezen we: "Moeten we het niet eerlijk zeggen dat vandaag deze belijdenis zo weinig leeft in de prediking? Het leven der genade in de Zijnen is bij velen een vergeten hoofdstuk. Van een begin wordt niet gehoord. De geestelijke leiding in de verdere voortgang wordt gemist. Het wonder dat God Zijn werk voortzet en juist door ontdekkende wegen heen, door de strijd des geloofs heen, komt zo schraal uit. Je hoort prachtige betuigingen: 'je moet geloven' en 'natuurlijk is het allemaal genade'. Maar hoe het alles voor mij wordt, hoe dit kracht doet in het persoonlijk leven, blijft ver weg. Vaak krijg je de indruk dat de volharding der heiligen een vanzelfsprekende zaak is als we maar uiterlijk wandelen in de wegen des Heeren. En wanneer het over strijd gaat, dan is het vaak alleen de actieve houding van de gelovige in de wereld van vandaag. Niet de innerlijke strijd. Is dat het niet dat benauwen moet? We wensen geen prediking die een opeenhoping van geijkte termen is of die leeft bij de gratie van een bepaald systeem. Het leven Gods in de Zijnen is leven, dat er is uit de bron van Gods

welbehagen. Het kent band aan dat Woord." In een interview van 9 februari 1990 gepubliceerd in het Kerkblad voor het Noorden, lezen we ook iets over de verontrusting die er leefde in het hart van ds. Slagboom: "Verschillende zaken hebben mij verontrust, zoals destijds het vrijgeven van de nieuwe bijbelvertaling. Dankbaar ben ik voor de meer behoudende koers van de laatste Generale Synodes. Overigens zegt mij dat niet alles. Ik hoop op een uitwerking in de breedte van de kerk. De vervaging van de prediking grijpt mij het meest aan. Meer dan één keer moet ik van een preek die ik bij allerlei gelegenheden hoor zeggen: spreekt hier nog de ernst van het onbekeerd zijn, wordt hier nog

geestelijke leiding gegeven? Zelf moet ik altijd nog leren preken, maar het doet me wee dat soms niet eens gehoord wordt het medelijden met het verlorene. Wat de politiek betreft maakte ds. Slagboom deel uit van het hoofdbestuur van de SGP, enige tijd was hij voorzitter van de SGP. Na een kort ziekbed overleed hij op 16 juli 1997. De titel van het nu verschenen boek is ontleend aan de hoop waarvan ds. Slagboom sprak op zijn ziek- en sterfbed: 'Evenwel is God mijn Koning' (Psalm 74 vers 12). Het boek bevat een levensbeschrijving, een verslag van de begrafenis, twee 'In Memoriams' en een aantal interviews die met ds. Slagboom werden gehouden. Verder staan er bijdragen in van een studiege-

noot (Ds. M.C. Tanis), van ambtsbroeders en van mensen die ds. Slagboom in verschillende besturen hebben meegemaakt. Een aantal preken, meditaties en artikelen uit Bewaar het Pand zijn opgenomen. Het rijk geïllustreerde boek heb ik met belangstelling gelezen. Het is een waardevol boek, bijzonder voor de gemeenten waar ds. Slagboom heeft mogen dienen. De bijdrage van dhr. M. Dankers stelde mij wat teleur. Het boek zou wellicht nog aan waarde gewonnen hebben indien contact gezocht was met personen die de komst naar Urk en het verblijf op Urk hebben meegemaakt. Over het verblijf op Urk lezen we op blz. 47 en 48: "Ds. Slagboom noemt Urk later 'de beste tijd', waarin hij in grote afhankelijkheid zijn dienstwerk verricht heeft. De preken worden gekenmerkt door eenvoud en liefde, zoals ook zijn pastoraat. In die tijd kan hij om de twee weken alle bejaarden uit de gemeente bezoeken. Trouwens, alle gezinnen zien hem veel. Hij sluit aan bij de gemoedelijkheid die er in die tijd nog meer dan nu was en zo heeft hij met veel liefde harten van jong en oud bereikt. Als hij 's avonds laat ergens nog licht ziet branden, parkeert hij zijn fiets en vindt hij tijd voor een gesprek en een gebed. Ook komt de gemeente veel bij hem thuis: de pastorie is echt 'huis van de gemeente', niet alleen op verjaardagen, maar ook bijvoorbeeld op de meeste zondagavonden. Rond deze bediening van het Woord in prediking en pastoraat is de gemeente na de scheuring weer gebouwd en sterk gegroeid." Mijn opmerkingen doen niets af van mijn waardering voor het alleszins lezenswaardige boek. We zouden nog veel kunnen citeren uit het boek. We doen dat echter niet en raden u aan dit boek zelf te lezen.

1509 - 2009 500 jaar Johannes Calvijn

Mag **Calvijs Instituut** een
zegen zijn ook voor de
opleiding van voorgangers
op het Calvijn Seminarie

Stichting China

Mogen zij op uw steun rekenen?

Giro: 320666

Postbus 1150, 3900 BD Veenendaal

Stichting steun
**Messias
belijdende
Joden**

Postbus 22 3860 AA Nijkerk

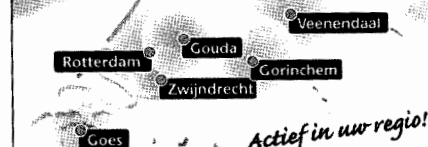
Voor informatie:
Ds. G. Bouw.
Tel.: 0172 - 470040
E-mail: g.bouw@solcon.nl

Steun de
evangelieverkondiging
door Messiasbelijdende
Joden in Israël

Stort uw gift
op rekening 37 78 53 496 (Rabobank)
of 833 07 97 (Postbank)

Wij verzorgen graag een lezing
of diaprojectie op uw gemeenteavond
of verenigingsavond

Zorg dichtbij

Waar u ook woont,
Agathos brengt zorg dichtbij:
• Huishoudelijke verzorging
• Persoonlijke verzorging
• Verpleging
• Psychosociale zorg
Bel de Zorglijn (010) 264 07 77 en u krijgt uw rayoncoördinator
aan de lijn. Agathos stelt zelf indicaties voor veel zorgvragen.
Kunnen we geen indicatie stellen? Dan begeleiden we u bij de
CIZ-aanvraag. U ziet, ook indicatiestelling is onze zorg!

Agathos
THUISZORG

T 010 264 07 77 | www.agathos-thuiszorg.nl

Zorg met een eigen kleur